

PERMONIK JAKO NÁSTROJ PRO EVIDENCI PERIODIK A JEHO VYUŽITÍ PŘI PRŮZKUMU REGIONÁLNÍCH MUTACÍ ČESKOSLOVENSKÉHO SPORTU V SEVEROČESKÉ VĚDECKÉ KNIHOVNĚ

Mgr. Anna Vandasová; anna.vandasova@nkp.cz ; (Národní knihovna České republiky)

Ing. Aleš Brožek; brozek@svkul.cz ; (Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem)

Následující článek se pokusí šířeji nastínit problematiku výzkumu a zpracování regionálních mutací rozsáhlých periodických titulů v knihovnách s konzervační povinností a představit nástroj, který by umožnil jejich efektivní správu a evidenci. Součástí bude rovněž popis praktického využití nástroje při průzkumu regionálních mutací periodika Československý sport v Severočeské vědecké knihovně v Ústí nad Labem.

<http://doi.org/10.52036/1335793X.2022.1-2.55-65>

V rámci řešení správy, ochrany a dlouhodobého uchování svých povinných výtisků se pracovníci Národní knihovny ČR, Moravské zemské knihovny v Brně a Vědecké knihovny v Olomouci, tedy příjemci celostátních povinných výtisků¹ a správci nejucelenějších konzervačních sbírek², pravidelně dotýkali i tématu velkých novinových titulů, které především v druhé polovině 20. století vycházely v různých regionálních obměnách či mutacích. Tyto varianty představují v knihovnické správě oříšek hlavně z toho důvodu, že neexistuje přesná a detailní evidence, jak jsou dané mutace ve fondech nejen uvedených knihoven zastoupeny. Periodika byla zpravidla dodatečně vázána v určitých celcích, nejčastěji po měsících a čtvrtletích, méně obšírlé tituly i po pololetích a ročnících, aby byla více chráněna nejen při manipulaci uživatelů, ale i během svého uskladnění v depozitářích. V rámci jednoho svázaného exempláře však můžeme leckdy najít vevázána rozdílná mutační vydání či regionální mutace. To způsobuje problémy především v plnění úkolu zachovat v knihovnách všechny dostupné varianty a rovněž při digitalizaci novin. Příkladem z praxe může být situace, kdy existuje digitalizovaná forma novinového titulu, dejme tomu Československého sportu, a digitalizace proběhla z mutace Československý sport Praha. Vzhledem k tomu, že knihovna, která titul digitalizovala, měla ve svých svazcích některá čísla zastoupena z jiné mutace, je digitalizovaná verze spojením těchto dvou regionálních mutací. Ovšem badatel, který

s tímto není srozuměn, při hlubším studiu v digitální knihovně zjistí, že v daném čísle postrádá výsledky určitého sportovního utkání, které by tu dle jeho názoru měly být uveřejněny. Požadované výsledky ale hledá v mutaci z jiného regionu, aniž by o tom věděl, protože tato informace není v současné době v digitální knihovně podchycena, protože nebyla v rámci procesu příprav dokumentu k digitalizaci řádně identifikována. Nástroj PerMonik vznikl na základě potřeby vytvořit platformu, kam bude možné vložit detailní informace o jednotlivých fyzických svazcích periodik, které nelze zachytit v knihovních katalogích, a umožní podrobný popis až do úrovně strany. Knihovní katalogy většinou umožňují pouze zápis krátké poznámky k danému svazku. Následně budou moci správci fondů či uživatelé, na základě evidence velmi konkrétních údajů, porovnat exempláře napříč spektrem zapojených knihoven. V článku se pokusíme popsat problematiku regionálních mutací periodik z hlediska knihovnického zpracování a uchování v konzervačních sbírkách a následně se budeme věnovat systému pro evidenci periodik, jak byl vytvořen a jak je nadále optimalizován, aby umožnil jejich efektivní správu. Poslední část bude věnována praktickým zkušenostem s využitím PerMonika při zpracování periodik v Severočeské vědecké knihovně v Ústí nad Labem.

Právo povinného výtisku dané vládním nařízením č. 118/1935 Sb. z. a n. o povinných výtiscích jasně definuje povinnost odevzdávat tiskoviny vytištěné nebo

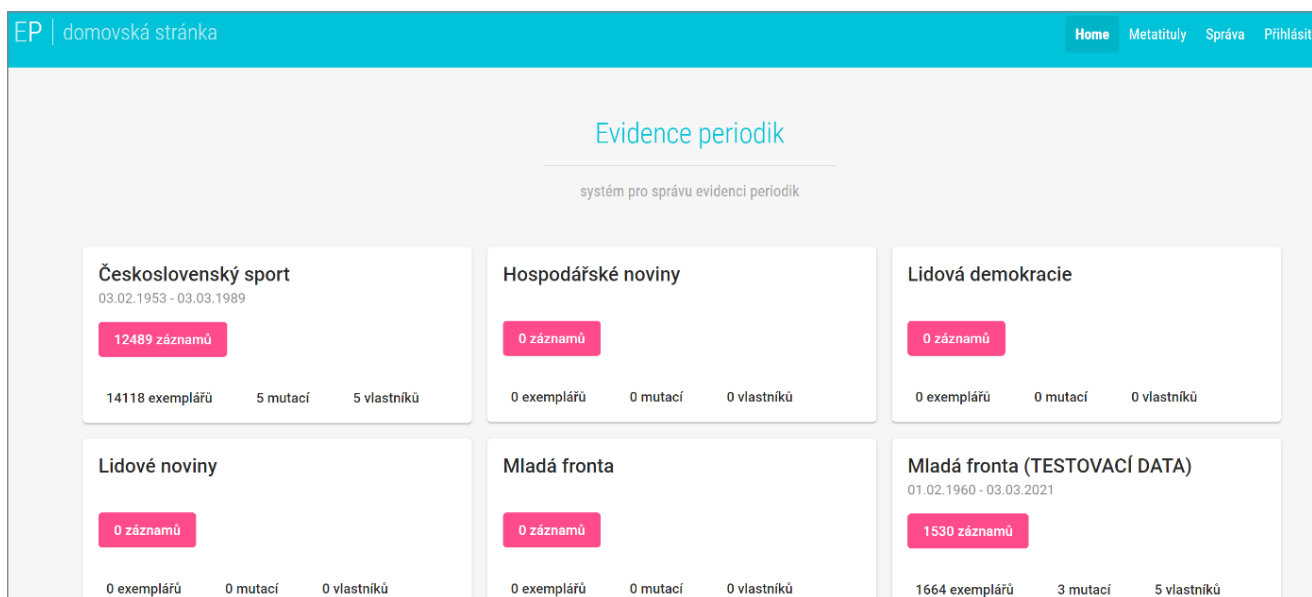
vydané v Československé republice Národní a univerzitní knihovně v Praze³ a dalším úřadům a knihovnám⁴, jak je specifikováno ve vládním nařízení č. 119/1935 Sb. z. a n. Ve vládních nařízeních je rovněž jasně určeno, že zákon se týká i časopisů, které nařízení definuje jako tiskovinu, „*kteřá vychází v obdobích, třeba nepravidelných; není jím však dílo vydávané v sešitech nebo ve svazích, třeba v pravidelných obdobích, tvoří-li svým obsahem celek o sobě.*“⁵ Již od 30. let 20. století tedy byla zákonem ustanovena povinnost odevzdávat do knihoven povinné výtisky, které se následně stávají součástí konzervačních sbírek knihoven. Tato povinnost je nadále udávána dalšími zákony a vyhláškami o povinných výtiscích z let 1947 – 2003⁶. Povinnému výtisku periodického tisku se však podrobně věnuje až zákon č. 46/2000 Sb. Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku. A právě v tomto zákoně jsou řešeny i regionální mutace periodik. Vydavatelům je zde stanovena povinnost uvést v Evidenci periodického tisku⁷ údaje o regionálních mutacích⁸. Odevzdávání regionálních mutací je specifikováno následovně: regionální mutace odevzdává vydavatel standardním příjemcům povinného výtisku periodických publikací⁹ a krajské knihovně příslušné podle označení regionální mutace¹⁰. Národní knihovně České republiky, Moravské zemské knihovně v Brně a krajským knihovnám je Knihovním zákonem¹¹ stanovena povinnost trvale uchovávat konzervační fond¹².

V oblasti správy konzervačních sbírek už po léta úzce spolupracuje Národní knihovna ČR, Moravská zemská knihovna v Brně a Vědecká knihovna v Olomouci, tedy příjemci celostátního povinného výtisku neperiodických publikací¹³. Společně se tyto instituce věnovaly problému dlouhodobého uchování fyzických knihovních fondů v několika výzkumných projektech financovaných z mechanismu NAKI. Prvním větším projektem bylo v letech 2012 – 2015 „*Vytvoření kooperativního systému pro budování a správu novodobých konzervačních sbírek v ČR a vývoj potřebných nástrojů*“¹⁴, který intenzivně řešil, například problematiku budování a správy konzervačních sbírek obecně¹⁵, retrospektivní doplňování konzervačních sbírek pomocí nástroje Virtuální depozitní knihovna¹⁶ či otázku a možnosti depozitního ukládání¹⁷. V letech 2016 – 2020 následoval projekt „*IN-PROVE: budování Integrovaného prostředí pro Průzkum, Ochranu, Výzkum a Evidenci novodobých knihovních dokumentů*“¹⁸, kde se kromě dalších činností řešitelé začali systematicky zabývat otázkou regionálních mutací velkých periodických titulů. Odborná debata na toto téma proběhla i v rámci zorganizovaného *Workshopu k zjišťování a evidenci rozdílů v exemplářích rozsáhlých titulů periodik*¹⁹, který pro-

běhl v Moravské zemské knihovně v roce 2018. V rámci tohoto projektu vznikl i specializovaný nástroj pro porovnávání exemplářů rozsáhlých periodických titulů s důrazem na jejich regionální mutace – PerMonik²⁰, kterému se budeme v tomto článku věnovat. Po skončení projektu NAKI v roce 2020 se podařilo zapojit další rozvoj a optimalizaci a obecně další výzkum v oblasti regionálních mutací do institucionální výzkumu Národní knihovny ČR, financovaného Ministerstvem kultury ČR. Spadá do oblasti č. 8 Novodobá vydavatelská produkce v českých zemích po r. 1800. Rovněž i v tomto pokračování výzkumu jsou zapojeni řešitelé z původních NAKI projektů – zástupci konzervačních sbírek Národní knihovny ČR, Moravské zemské knihovny v Brně a Vědecké knihovny v Olomouci. Nově se do projektu zapojili kolegové ze Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem, aby předali své zkušenosti a doplnili zpracováváný fond o své sbírky.

Než pokročíme k podrobnějšímu popisu samotného nástroje PerMonik, je třeba se na úvod zastavit u terminologie, kterou budeme používat v článku a která vychází z terminologie stanovené řešiteli projektu. Než definujeme pojem regionální mutace, již několikrát v článku použitý, musíme jít o stupeň výše, kde si řešitelé stanovili zastřešující termín metatitul. Metatitulem se míní komplexní označení novinového titulu, který postupně či současně vycházel v různých mutacích. Tyto mutace jsou standardně dle stávajících katalogizačních pravidel RDA chápány a zpracovávány jako samostatné tituly. Pro potřeby našeho výzkumu jsme však zvolili zastřešení označením metatitul. Jak je vidět na obrázku 1, označuje pojem pojetí velkého periodika jako celku. Pod ikonou Československého sportu²¹ jsou tak umístěny různé mutace – př. Československý sport Praha, Československý sport Ostrava, a další. V současné době vytipoval řešitelský tým omezený počet metatitulů z 20. století, které jsou v rámci nástroje PerMonik zpracovávány, a zatím není povoleno ruční vkládání metatitulů. Do budoucna, až bude nástroj vyvinut do optimálního stavu, bude počet metatitulů rozšiřován dle potřeb uživatelů a jeho využití nebude nutně vázáno na existenci regionálních mutací. Nástroj tak bude možné využít i pro porovnání starších periodik v rámci systému zapojených knihoven a jejich sbírek.

Nyní se už dostáváme k tolikrát zmíněnému pojmu (*regionální*) *mutace*, čímž rozumíme lokální verzi (zpravidla) celostátního periodika, viz příklady výše: Československý sport Praha, Československý sport Ostrava. Obvykle je *mutace* uváděna přímo na titulní straně v hlavičce každého čísla, nejedná se však o pravidlo. V případě, že nelze *mutaci* bezpečně identifikovat,

Obr. 1 Úvodní obrazovka PerMonika

vat ze záhlaví titulního listu nebo tiráže na zadní straně výtisku, je možné vycházet z popisných informací katalogizačních záznamů příslušné knihovny, která je vlastníkem daného exempláře. Pokud však ani tyto informace nemohou vést k bezpečnému určení *mutace*, je nutné projít jednotlivé články čísla, které by k identifikaci *mutace* mohly přispět. Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) nepracuje přímo s pojmem *mutace*. Označení *regionální mutace* je však zmíněno v několika heslech. Například u hesla Deník²² je uvedeno, že se jedná o dokument „vycházející nejméně pětkrát týdně obvykle ve vysokých nákladech, někdy také s regionálními mutacemi“. Dále se v hesle Regionální tisk²³ píše, že „na rozmach regionálního tisku reaguje centrální tisk vytvářením regionálních mutací (část obsahu je zpracována regionální redakcí a věnována regionu)“.

Co už ale je v terminologické databázi TDKIV zmíněno, je pojem *mutační vydání*. TDKIV přímo uvádí, že se jedná o „současné vydání téže publikace v různých mutacích jazykových, regionálních a jiných. U periodik se může jednat např. o vydání téhož čísla s menšími obsahovými změnami, ústřední deníky mohou mít v různých regionech část obsahu vztahující se k dané lokalitě (inzerce, místní zpravodajství).“²⁴ Zde si však musíme dát pozor na to, že pod uvedenou definicí bychom mohli chápat i označení *mutace*. Například Terminologický slovník knihovnický a bibliografický²⁵ chápe pojmy *mutace* a *mutační vydání* jako synonyma. Pro potřeby výzkumu a zpracování v rámci projektu se však řešitelé dohodli na odlišení těchto dvou termínů.

Mutačním vydáním je chápána další verze vydání v rámci jedné *mutace* konkrétního *metatitulu*. Jednotlivá *mutační vydání* bývají označována různými způsoby, zpravidla se jedná o různý počet znaků, nejčastěji teček, hvězdiček nebo čtverečků, které bývají umístěny v hlavičce výtisku spolu s datem, ročníkem a číslem. Další označení typu mutačního vydání je možné znázornit i úplným vynecháním rozlišovacích prvků, přičemž záhlaví tohoto dokumentu zůstává prázdné. V rámci jedné *regionální mutace* mohlo existovat více mutačních vydání vycházejících současně. V konzervačních knihovnách se *mutační vydání* obvykle vázala do jednoho svazku, ale i zde můžeme najít výjimky, když je například chybějící číslo nahrazeno číslem z jiného *mutačního vydání*. Ukázky značení *mutačních vydání* si můžeme prohlédnout na příkladech mutace Mladá fronta Ostrava z 1. prosince 1960 na obrázcích 2 – 4. Zde je patrné označení tří mutačních vydání – bez tečky, jedna tečka, dvě tečky.

Rozdíl napříč mutacemi a mutačními vydáními můžeme potom vidět u příkladu Mladé fronty z 1. července 1960 na obrázcích 5 – 6. Na obrázku 5 vidíme mutaci Praha bez označení mutačního vydání a na obrázku 6 vidíme neidentifikovanou mutaci s mutačním vydáním označeném dvěma tečkami. Rozdíl mezi oběma čísly je však patrný, a to nejen v barevnosti titulků, ale i z výseků je vidět rozdíl v obrázcích i člancích. Na obrázku 5 vpravo dole vidíme článek s názvem Nečekaná beseda na hradním nádvoří i s obrázkem, kdežto na obrázku 6 článek Slovenští umělci v Ostravě bez obrázku.

V rámci práce s nástrojem PerMonik užíváme

Obr. 2 Mladá fronta Ostrava bez tečky

Obr. 3 Mladá fronta Ostrava s jednou tečkou

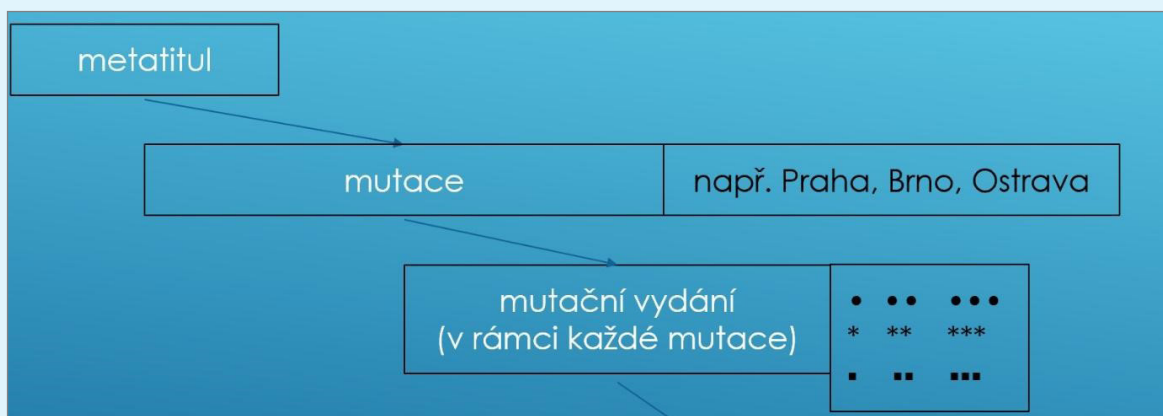
Obr. 4 Mladá fronta Ostrava se dvěma tečkami

Obr. 5 Mladá fronta Praha bez označení mutačního vydání

Obr. 6 Mladá fronta bez označení mutace se dvěma tečkami

Obr. 7 Hierarchie užívaná v PerMoniku

dále označení vydání, které definujeme jako typ vydání příslušného čísla – tedy př. ranní, polední, odpolední, večerní, případně zvláštní či mimořádné. Uvedená terminologie je pro práci s nástrojem PerMonik zásadní a je třeba ji dodržovat, aby došlo k systematickému plnění aplikace. Nyní máme stanovenou základní hierarchii, která je znázorněna na obrázku 7.

V současné době zatím není nástroj veřejně dostupný pracovníkům knihoven, pro které je primárně určen, aby jim byl nápomocen při správě rozsáhlých fondů. Vzhledem k tomu, že jeho vývoj a optimalizace stále probíhá, je možné si aplikaci zatím pouze prohlížet na webových stránkách²⁶. Nástroj je vyvíjen jako open-source a veškeré technické informace jsou dostupné v repozitáři Github²⁷. Během vývoje několikrát došlo k zásadní obměně, například u vkládání metatitulů či mutací, u evidence jednotlivých čísel a podobně. Řešitelský tým rovněž zpracoval a pravidelně aktualizuje návod pro uživatele nástroje, který bude zveřejněn při zavedení PerMonika do praxe. Současný vývoj v rámci institucionálního výzkumu Národní knihovny České republiky bude pokračovat do konce roku 2023. Nástroj je pravidelně prezentován na odborných akcích tak, aby o něm byla knihovnická komunita informována a aby uvažovala o možnostech zapojení se do dalšího výzkumu a využití PerMonika při správě svých sbírek. Do budoucna si nástroj PerMonik klade za cíl stát se výchozím bodem pro přípravu periodik na digitalizaci. Před samotným procesem digitalizace je nutností provést podrobnou analýzu stavu a reálného obsahu daného fyzického svazku a do PerMonika je možné veškerý a velmi podrobný popis zaznamenat, včetně různých poškození, problematické knižní vazby či chybějících čísel. O tom se v článku rozepíšeme dále v popisu fungování nástroje. Krokem k využití při digitalizaci je i úprava stávajícího standardu digitalizace s ohledem na možnost vložení informace o mutaci a mutačním vydání. Na tom v řešitelském týmu pracují přímo pracovníci z Oddělení standardů Národní knihovny ČR tak, aby změna standardu byla oficiálně schválena. Plánuje se rovněž propojení nástroje PerMonik s digitální knihovnou Kramerius či s knihovními katalogy, a tak byla v roce 2021 vytvořena první verze komunikačního API systému²⁸ pro propojení s uvedenými aplikacemi.

Nyní je však čas přejít k popisu samotného nástroje pro evidenci periodik PerMonik, následovat budou praktické zkušenosti ze systematického plnění a využívání nástroje. Jak jsme zmínili výše, v nástroji je nyní evidováno několik základních metatitulů velkých periodik, na nichž se shodl řešitelský tým na základě průzkumu napříč konzervačními sbírkami a které by dle

jeho názoru měly být předmětem první fáze zpracování. Do databáze však lze vložit i metatitul, který zde zatím uveden není, a s tímto řešením se počítá v dalších fázích využívání nástroje.

Nejprve musí zpracovatel zanést základní informace o daném svazku do tabulky Editace vstupních dat – konkrétně metatitul, mutaci a případně mutační vydání dle pravidel výše uvedené terminologie. Dále se provádí identifikace exempláře prostřednictvím signatury a čárového kódu tak, aby bylo možné údaje propojit s knihovními katalogy. Rovněž se uvádí rozsah čísel a dat vydání (zapisuje se vždy první a poslední ve svazku) a v neposlední řadě vlastník exempláře. V další části – Tabulce denních vydání – poté zpracovatel zaznamená ideální strukturu vydávání daného periodika – dny v týdnu, kdy periodikum většinou vycházelo, druhy vydání a případně i přílohy. Oba tyto úkony můžeme vidět na obrázku 8.

Prostřednictvím těchto základních údajů nástroj PerMonik automaticky vygeneruje ideální stav zadaného svazku v tabulce označené jako Detailní popis svazku (obrázek 9), do které se zapisuje jeho reálný stav. Je to časově nejnáročnější část práce, protože je nutné projít celý exemplář stránku po stránce tak, aby byly zachyceny například jiné mutace, které jsou zde vevázány či jiná mutační vydání, dále pak oproti standardu rozdílné počty stran či třeba chybějící čísla. Cílem je také detailní popsání fyzického stavu. Zaznamenáváme konkrétně tyto údaje: poškozené strany (př. natržení, výrazný rozpad papíru), degradaci (př. patrné opotřebení papíru), chybějící strany, chybnou paginaci, chybné datum, chybné číslování, chybné nebo nečitelné svázání, cenzurované části a je zde místo i pro zapsání poznámky. U relevantních polí je možnost zaškrtnutím ve vyskakovacím okně zaznamenat konkrétní stránky, kterých se skutečnost týká – př. které stránky jsou poškozeny. Velkým problémem například při digitalizaci svazků je nečitelné svázání, jak bude uvedeno dále při rozboru průzkumu Československého sportu. Noviny byly tištěny hodně do krajů papíru a knihovny si je většinou nechávají po určitých úsecích (měsíce, čtvrtletí, roky) vázat do celků, což je prospěšné z hlediska zachování co nejlepšího fyzického stavu. Bohužel výsledkem takové vazby často bývá nečitelnost ve středu vazby. Pokud není periodiku při digitalizaci vazba rozvolněna, odráží se to při jeho zpřístupnění v digitální knihovně a pro badatele to představuje problém, kvůli němuž musí často pátrat po lepším, fyzickém exempláři.

Jakmile jsou stejné měsíce, čtvrtletí a roky stejných mutací jednotlivých periodik zpracovány ve více sbírkách různých knihoven, lze tyto svazky porovnávat – viz obrázek 10. V datech lze rovněž vyhledávat a filt-

Editace vstupních dat

Názvy	Hodnota	
Metatitule	Československý sport	
Mutace	Praha	
Mutační vydání	**	
Čárový kód	314800329591	
Signatura	C271/1953	
Datum od	1. 12. 1953	
První číslo	96	
Datum do	29. 12. 1953	
Poslední číslo	104	

(Znovu) načíst celý svazek

Uložit celý svazek

Tabulka denních vydání

Vychází	Číslo existuje	Vydání	Počet stran	Název	Podnázev	Vložit další vydání
Pondělí	☐					
Úterý	☒	Ranní	6	Československý sport	ústřední orgán Státního výboru	
Středa	☐					
Čtvrtek	☐					
Pátek	☒	Ranní	6	Československý sport	ústřední orgán Státního výboru	
Sobota	☐					
Neděle	☐					

Obr. 8 Editace vstupních dat a Tabulka denních vydání

rovat podle každého ze zadávaných údajů. Díky tomu mohou správci sbírek napříč knihovnami například určit, který ze svazků periodika by byl ideální k digitalizaci – je tedy vhodně svázán, nepoškozený, nejkompletnější a neobsahuje vevázaná jiná mutační vydání, než by v něm měla být.

Jak bylo již v úvodní části napsáno, k evidenci pomocí nástroje PerMonik bylo v roce 2021 zvoleno periodikum Československý sport. Jedním z důvodů byl fakt, že toto periodikum bylo vydáváno nejen v pražské, brněnské a ostravské mutaci, ale po určitou dobu i v mutaci Praha – kraj, v mutaci Ústí nad Labem, Pardubice, Liberec, Hradec Králové a v mutaci Plzeň, České Budějovice, Kar-

lovy Vary, jejichž existenci naznačují údaje v Souborném katalogu ČR. Dalším důvodem byla nutnost vybrat nějaké periodikum, které Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem uchovává pokud možno kompletně. Ta na rozdíl od Národní knihovny ČR, Moravské zemské knihovny v Brně a Vědecké knihovny v Olomouci nemá tak dlouhou tradici, takže ani její fondy nejsou příliš bohaté. Ústecká knihovna vznikla až v roce 1945 jako Městská veřejná a studijní knihovna a právo na povinný výtisk knih a českých časopisů jí bylo přiznáno teprve v červenci 1979, poté co byl v dubnu 1979²⁹ změněn název knihovny z Krajská knihovna Maxima Gorkého na Státní vědecká knihovna Maxima Gorkého.

Detailní popis svazku																						
Datum	Číslo existuje	Vložit další vydání	Číslo	Mutace	Vydání	Název	Podnázev	Počet stran	Mutační vydání	Kompletní	Chybí číslo	Poškozené strany	Degradace	Chybí strany	Chybná paginace	Chybné datum	Chybné číslování	Chybné svázání	Nečitelné svázání	Cenzurováno	Poznámka	
po 03.01.1966			1		Praha		Ceskoslovenský sport		4													
út 04.01.1966			2		Praha		Ceskoslovenský sport		4													
st 05.01.1966			3		Praha		Ceskoslovenský sport		4													
čt 06.01.1966			4		Praha		Ceskoslovenský sport		4													
pá 07.01.1966			5		Praha		Ceskoslovenský sport		4													
so 08.01.1966			6		Praha		Ceskoslovenský sport		4													

Obr. 9 Detailní popis svazku

Mutace	Datum publikace	Název	Vydání	Číslo	Počet stran	Celkem	SVKUL	MZK	NKP	VKOL
Praha	03.01.1966	Československý sport	Ranní	1	4	1	[31480032960]			
— —	03.01.1966	Bez určení	1	0	1		[2619261825]			
— —	03.01.1966	Československý sport	Bez určení	1	4	1		[1003250055]		
Brno	03.01.1966	— —	Bez určení	1	4	2		[1003250566]		[2650552708]
— —	03.01.1966	Bez určení	1	4	1		[2619775940]			
Ostrava	03.01.1966	Československý sport	Bez určení	1	4	1				[2650576822]
Praha	03.01.1966	— —	Bez určení	1	4	1				[2650516426]
— —	03.01.1966	— —	Bez určení	1	4	1		[1003250216]		
Ostrava	03.01.1966	— —	Bez určení	1	4	1		[1003250393]		
Praha	04.01.1966	— —	Ranní	2	4	1	[31480032960]			
— —	04.01.1966	— —	Bez určení	2	4	1		[1003250055]		
— —	04.01.1966	Bez určení	2	0	1		[2619261825]			
— —	04.01.1966	— —	Bez určení	2	4	1				
Brno	04.01.1966	Československý sport	Bez určení	2	4	2		[1003250566]		[2650552708]

Obr. 10 Porovnání svazků v zapojených knihovnách

Zvolené periodikum Československý sport získávala tehdejší Státní vědecká knihovna Maxima Gorkého (nynější Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem), resp. Krajská knihovna Maxima Gorkého do roku 1979 pouze nákupem. Jednalo se o uživateli žádaný titul, takže se kupoval již od 1. čísla 1. ročníku v roce 1953 a po ukončení ročníku se v ústecké knihovně i vázal. Když se v roce 2021 v řešitelském týmu diskutovalo o tom, se kterým periodikem by měli pracovníci knihoven zapojení do projektu začít, ústečtí kolegové ověřili ve svém online katalogu³⁰, že knihovna má ve fondu 38 ročníků. Chyběl jen ročník 1963 a 1964. Údaje uvedené v online katalogu nezaručovaly, že v 38 ročnících nebude chybět žádné číslo, natož žádná strana Československého sportu. Ústecké kolegy vábila možnost konečně zjistit skutečný fyzický stav Československého sportu v Severočeské vědecké knihovně v Ústí nad Labem. Přínosem spolupráce s dalšími knihovnami na evidenci Československého sportu s využitím nástroje PerMonik má být zjištění, zda některá čísla jsou chybně nebo

nečitelně svázána, zda v nich chybí stránky nebo jsou poškozená. Zvláště lákavé je dozvědět se, zda jsou ve fondu ústecké knihovny i jiné mutace než pražská a jiná mutační vydání, než které má Národní knihovna ČR, Moravská zemská knihovna v Brně či Vědecká knihovna v Olomouci. Evidence pomocí nástroje PerMonik je poměrně časově náročná, protože pro každý svazek se jednorázově zapisuje čárový kód, signatura, počáteční a koncové číslo ve svazku i datum počátečního a koncového čísla ve svazku. Dále se pro každý svazek vyplňuje tabulka denních vydání, v níž se uvádí, v kterých dnech periodikum vychází a kolik má stránek. Díky tomu se při zapisování údajů o jednotlivých výtiscích ve svazku ušetří mnoho času a psaní. Přesto zbývá ruční zaškrťování údajů o stavu jednotlivých čísel podle více jak deseti kritérií do čtvercových zaškrťovacích polí. Nicméně systematická evidence těchto informací v nástroji PerMonik zaručuje možnost jejich dalšího využití při porovnávání napříč konzervačními sbírkami v knihovnách. Toto zaškrťování zabere nejvíce času, protože během

let přibýval nejen počet čísel vydaných v jednom roce, ale narůstal i počet stran v jednotlivých číslech. V roce 1953 vycházel Československý sport pouze každé úterý a pátek, v letech 1954 až 1956 úterní vydávání zůstalo, ale místo pátku dostávali předplatitelé i prodejny sportovní noviny ve čtvrtek a v sobotu. V roce 1957 vycházel Československý sport již čtyřikrát týdně, a to v úterý, středu, pátek a neděli. V letech 1958 až 1964 od úterý do soboty, každý týden tedy bylo ke čtení o číslo více než v roce 1957. Od roku 1965 byly tyto sportovní noviny vydávány každý den s výjimkou neděle či svátku. Výtisk Československého sportu byl zpočátku tenčí než později. V prvním roce vydávání bylo jedno číslo zpravidla čtyřstránkové nebo šesti stránkové, dvacet let poté bylo většinou osmistránkové. Evidence jednoho ročníku Československého sportu pomocí nástroje PerMonik, kdy se musí zpracovatel podívat, zda nechybí nějaké číslo nebo nějaká strana v něm, pečlivě prohlédnout každou stránku a posoudit, zda nemá nějaký defekt, jakým může být chybná paginace, zabere více času u ročníků, kdy vycházel jako deník. Od října 1973 navíc začala být vydávána příloha Volno se svou vlastní paginací jako součást zpravidla pátečního čísla Československého sportu. Současná verze nástroje PerMonik umožňuje i evidenci příloh periodik, ale zatím nepočítá s automatizovaným vygenerování čísel pro přílohy, takže ještě časově náročnější je evidence Československého sportu po říjnu 1973. Československý sport vycházel v letech 1953 až 1992. V Severočeské vědecké knihovně v Ústí nad Labem se uchovává v téměř 120 svazcích. Při počtu hodin, které mají její dva zaměstnanci k dispozici v rámci řešení projektu, nelze zaevidovat výtisky Československého sportu během jednoho roku. Přesto se podařilo pracovníkům ústecké knihovny v prvním roce řešení projektu prohlédnout více jak třetinu svazků a údaje o nich uložit do databáze PerMonik. Dosavadní ukládání údajů o výtiscích Československého sportu v ústecké knihovně zatím mnoho překvapivých zjištění nepřineslo. Ve fondu pracovníci dosud našli jen pražskou mutaci a jednu neidentifikovanou mutaci. Pouze výtisk z 19. května 1967 je brněnská mutace. Velkým přínosem však bylo vytvoření přehledu chybějících čísel v jednotlivých ročnících. V roce 1953 chyběla čtyři čísla, počty v dalších letech uvádíme v závorkách: 1954 (16), 1955 (6), 1956 (19), 1957 (3), 1958 (5), 1959 (10), 1960 (14), 1961 (6), 1962 (2), 1965 (1), 1966 (2), 1968 (11), 1970 (1), 1972 (1), 1976 (5). Tyto údaje budou vloženy do online katalogu pro informaci čtenářům. Vzhledem k tomu, že ve sledovaných letech se ještě Československý sport kupoval, nedocházel navíc jako povinný výtisk a patřil mezi hodně čtené tituly, které

mohly být čtenáři i odcizovány, je počet chybějících výtisků relativně nízký.

Československý sport se v ústecké knihovně zpočátku, kdy ještě vycházelo málo čísel a ta měla málo stran, vázal po ročnících, později už po čtvrtletích. I když v některých svazcích nechybělo žádné číslo, neznamenalo to, že svazek je kompletní. U 42 výtisků z více jak 5000 prohlédnutých chyběly strany. Podle roků se jednalo o rok 1953 (8 výtisků), 1954 (4), 1955 (8), 1962 (6), 1966 (5), 1970 (5), 1972 (3), 1976 (1) a 1977 (2). U 73 výtisků bylo zjištěno, že jsou do určité míry poškozené, nejčastěji se jednalo o vyříznutí článku nebo obrázku, méně často o roztržení či utržení. Nejhorší situace byla u ročníku 1966, kdy byla tato závada uvedena u 17 výtisků. Po devíti poškozených výtiscích bylo v ročníku 1958 a 1970, osm poškozených výtisků bylo objeveno v ročníku 1954 a čtyři v ročníku 1956. Taková závada byla zjištěna u 18 z 22 ročníků, se kterými kolegové dosud pracovali. Nutno ale připomenout, že evidence stále není dokončena a počet chybějících nebo poškozených čísel může narůst.

Poměrně často zaškrtávali pracovníci Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem stejně jako kolegové v Praze, Brně a Olomouci pole označené výrazem Nečitelně svázáno. Důvodem byl fakt, že se v mnoha číslech umísťovaly výsledkové tabulky sportovních utkání do středu dvojstrany, takže po svázání takového čísla nemá badatel šanci, že si tabulku prohlédne kompletně. Pokud se budou jednotlivé mutace digitalizovat, bude nutné využít jen svazky, u nichž lze vazbu takzvaně rozvolnit, a digitalizovat najednou po dvojstranách, nikoliv po jednotlivých stranách. Nečitelné tabulky ve středu dvojstrany jsou již nyní u digitalizátů Československého sportu v Národní digitální knihovně. V mnoha případech nepomůže ani přepnutí do dvoustránkového režimu, protože například v čísle 27 z 1. února 1973 byly tabulky umístěny do středu dvojstránky 2 a 7.³¹

Zajímavé výsledky budou k dispozici po provedení rozboru stejné mutace Československého sportu vydané ve stejném období ve všech řešitelských knihovnách a rovněž po rozboru dalších mutací a mutačních vydání v zapojených konzervačních sbírkách. Jak je ale patrné z výše uvedeného, pečlivé zpracování jednotlivých svazků je poměrně časově náročné, nicméně podrobná a systematická evidence všech těchto údajů o fyzickém stavu jednotlivých svazků může být velkým přínosem pro správce fondů, pro přípravu svazků k digitalizaci a v neposlední řadě pro badatele. Zároveň nebude nutné, při potřebě zjištění těchto informací, neustále pracovat s fyzickými exempláři, které tak zůstanou více uchráněny před poškozením a degrada-

cí, již bohužel, vzhledem k typu novinového papíru, ve značné míře podléhají.

■ Recenzovaný odborný článek vznikl na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní knihovna České republiky poskytované Ministerstvem kultury ČR.

Poznámky:

¹Zákon č. 37/1995 Sb. Zákon o neperiodických publikacích, §3 Čl.1

²Zákon č. 257/2001 Sb. Zákon o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb, §9 Čl.1, §10 Čl.1, §11 Čl.1

³Vládní nařízení 118/1935 Sb. z. a n. ze dne 28. května 1935 o povinných výtiscích, §3, Čl. 1

⁴Vládní nařízení 119/1935 Sb. z. a n. ze dne 28. května 1935 jímž se vydávají podrobné předpisy o povinných výtiscích k účelům úředním a studijním

⁵Vládní nařízení 118/1935 Sb. z. a n. ze dne 28. května 1935 o povinných výtiscích, §3, Čl. 9, odst. 2

⁶http://konspekt.nkp.cz/konspekt_legisl.phtml

⁷<https://www.mkcr.cz/evidence-periodickeho-tisku-480.html>

⁸Zákon č. 46/2000 Sb. Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), §7, Čl.2

⁹Zákon č. 46/2000 Sb. Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), §7, Čl.1

¹⁰Zákon č. 46/2000 Sb. Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), §9, Čl.2

¹¹Zákon č. 257/2001 Sb. Zákon o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb

¹²Zákon č. 257/2001 Sb. Zákon o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb, §9 Čl.1, §10 Čl.1, §11 Čl.1

¹³Zákon č. 37/1995 Sb. Zákon o neperiodických publikacích, §3 Čl.1

¹⁴<https://www.isvavai.cz/cep?s=jednoduche-vyhledavani&ss=detail&n=0&h=DF12P01OVV007>

¹⁵https://www.isvavai.cz/riv?s=jednoduche-vyhledavani&ss=detail&n=0&h=RIV%2F00023221%3A_____%2F15%3A%230000403%21RIV16-MK0-00023221

¹⁶<https://www.nkp.cz/o-knihovne/projekty-a-programy/vyzkum-a-vyvoj-naki/virtualni-depozitni-knihovna/vdk>

¹⁷https://www.infolib.sk/files/infos_2017_prezentacie/od-virtualni-k-fyzicke-depozitni-knihovne-vandasova.pdf

¹⁸<https://www.isvavai.cz/cep?s=jednoduche-vyhledavani&ss=detail&n=0&h=DG16P02H020>

¹⁹https://www.isvavai.cz/riv?s=jednoduche-vyhledavani&ss=detail&n=0&h=RIV%2F00023221%3A_____%2F18%3AN0000015%21RIV19-MK0-00023221

²⁰<https://permonik.nkp.cz/permonik/home>

²¹Československý sport byl řešitelským týmem zvolen jako první velké periodikum, které bude napříč zpracováno zapojenými knihovnami, proto ho budeme v tomto článku používat k příkladům.

²²MATUŠÍK 2003-, heslo Deník

²³MATUŠÍK 2003-, heslo Regionální tisk

²⁴CELBOVÁ 2003-, heslo Mutační vydání

²⁵VODIČKOVÁ, CEJPEK 1965, s. 119

²⁶<https://permonik.nkp.cz/permonik/home>

²⁷<https://github.com/NKCR-INPROVE/evidence.periodik>

²⁸<https://github.com/NKCR-INPROVE/Permonik-API>

²⁹Severočeská vědecká knihovna 2015. s. 29.

³⁰<https://katalog.svkul.cz/detail/3420280?search=9caae2b2-a15f-4cb5-8cb9-607233dd91c1&si=2>

³¹Československý sport, 01.02.1973, 21(27). s. 2-3

Seznam použité literatury:

Zákony a vládní nařízení:

Vládní nařízení 118/1935 Sb. z. a n. ze dne 28. května 1935 o povinných výtiscích, §3, Čl. 1

Vládní nařízení 119/1935 Sb. z. a n. ze dne 28. května 1935 jímž se vydávají podrobné předpisy o povinných výtiscích k účelům úředním a studijním

Zákon č. 37/1995 Sb. Zákon o neperiodických publikacích

Zákon č. 46/2000 Sb. Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých

Zákon č. 257/2001 Sb. Zákon o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb

Další:

CELBOVÁ, Iva. Mutační vydání. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000002657&local_base=KTD.

Československý sport: [Praha]. Praha: Orbis, 01.02.1973, 21(27). s. 2-3. ISSN 0323-1224. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:04612f60-805b-11ec-aace-5ef3fc9bb22f>

MATUŠÍK, Zdeněk. Deník. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000965&local_base=KTD.

MATUŠÍK, Zdeněk. Regionální tisk. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001042&local_base=KTD.

Severočeská vědecká knihovna (Ústí nad Labem, Česko). Ústecká veřejná knihovna 1945-2015. Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna, 2015. s. 29.

VODIČKOVÁ, Hana a CEJPEK, Jiří. Terminologický slovník knihovnický a bibliografický. 1. vyd. Praha: SPN, 1965. 119, [1] s. Edice Ústř. vědecko-met. kabinetu knihovnictví. Publikace státních věd. knihoven.